

Методика виявлення прихованої інформації у поліграфних дослідженнях

Монографія видатної української поліграфологині Т.Р. Морозової «Методика виявлення прихованої інформації у поліграфних дослідженнях» містить систематизований виклад всебічного аналізу означеної методики, розкриває її сутність, історичну ґенезу та сучасний стан.

Показує її переваги над іншими підходами, що існують у поліграфології. Поруч із теоретичними викладками монографія має виразний практичний нахил. Кожне твердження авторки підкріплене наведенням фабули, опитувальниками, тестами та поліграмами. Науковій праці притаманні ґрунтовність змісту, послідовність, ясність, точність та водночас простота і доступність для сприйняття.

Формулювання визначень, понять, правил, ідей відрізняються чіткістю. Монографія прекрасно ілюстрована практичними матеріалами. Українські поліграфологи отримали добротний науково-практичний і навчальний матеріал, який базується на здобутках вітчизняної поліграфології, великому практичному, експертному, науковому і педагогічному досвіді авторки.

Монографія стане важливим доповненням до підручника «Поліграфологія» Т.Р. Морозової та буде надзвичайно корисною для підготовки молодих спеціалістів і поглиблення знань досвідчених фахівців.

Т.Р. МОРОЗОВА

МЕТОДИКА ВИЯВЛЕННЯ ПРИХОВАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ПОЛІГРАФНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Монографія

*За науковою редакцією
доктора медичних наук, професора,
заслуженого діяча науки і техніки України,
почесного академіка Національної академії
педагогічних наук України
О.М. Морозова*

 ПРАВОВА
ЄДНІСТЬ
РЕДАКЦІЯ
ЮРИДИЧНИХ
ВИДАНЬ

Київ • Алерта • 2023

УДК 159.91.072.2.075:343.14](477)(02)
М80

*Рекомендовано науково-методичною радою
Всеукраїнської асоціації поліграфологів
(протокол № 1 від 17.05.2023)*

Рецензенти:

Н. Г. Іванова – доктор психологічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України;

О. С. Колесніченко – доктор психологічних наук, старший науковий співробітник

С. Г. Меленко – доктор юридичних наук, професор.

Морозова Т.Р.

М80 Методика виявлення прихованої інформації у поліграфічних дослідженнях : монографія / за наук. ред. О.М. Морозова. Київ : Алерта, 2023. 472 с.

ISBN 978-617-566-772-9

Монографія видатної української поліграфологині Т.Р. Морозової «Методика виявлення прихованої інформації у поліграфічних дослідженнях» містить систематизований виклад всебічного аналізу означеної методики, розкриває її сутність, історичну генезу та сучасний стан. Показує її переваги над іншими підходами, що існують у поліграфології. Поруч із теоретичними викладками монографія має виразний практичний нахил. Кожне твердження авторки підкріплене наведенням фабули, опитувальниками, тестами та поліграмами. Науковій праці притаманні ґрунтовність змісту, послідовність, ясність, точність та водночас простота і доступність для сприйняття. Формулювання визначень, понять, правил, ідей відрізняються чіткістю. Монографія прекрасно ілюстрована практичними матеріалами.

Українські поліграфологи отримали добротний науково-практичний і навчальний матеріал, який базується на здобутках вітчизняної поліграфології, великому практичному, експертному, науковому і педагогічному досвіді авторки. Монографія стане важливим доповненням до підручника «Поліграфологія» Т.Р. Морозової та буде надзвичайно корисною для підготовки молодих спеціалістів і поглиблення знань досвідчених фахівців.

УДК 159.91.072.2.075:343.14](477)(02)

ISBN 978-617-566-772-9

© Морозова Т.Р., 2023

© Видавництво «Алерта», 2023.

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

Шановні читачі! Маю честь представити нову монографію видатної української поліграфологині Морозової Тетяни Романівни «Методика виявлення прихованої інформації у поліграфічних дослідженнях». Як і всі попередні друковані видання пані Тетяни ця монографія є оригінальною працею, що ґрунтується на великому досвіді практичної роботи, глибоких наукових дослідженнях і прискіпливих обговореннях науково-практичних результатів роботи у широкому колі успішних професіоналів.

Досить часто до того, що пов'язане з професійною діяльністю Т.Р. Морозової, додається слово «уперше»: перша в Україні докторська дисертація з поліграфології (спеціальність «Кадри органів і військ держбезпеки», 2010), перша в Україні монографія з питань використання поліграфа у діяльності правоохоронних органів і спецслужб (2009), перший навчально-методичний посібник з використання поліграфа у кадровій роботі органів внутрішніх справ (у співавторстві, 2006), перший в Україні юстований нормативний документ – «Інструкція щодо застосування комп'ютерних поліграфів у роботі з персоналом органів внутрішніх справ України» (у співавторстві), що була затверджена наказом МВС України № 842 від 28.07.2004, перший вітчизняний підручник «Поліграфологія» (2019), який користується популярністю серед професіоналів і вже двічі перевидавався.

Основні наукові праці Т.Р. Морозової присвячені обґрунтуванню засад запровадження та використання методики виявлення прихованої інформації (МВПІ) під час проведення поліграфічних досліджень. Вона систематизувала існуючі тести МВПІ, сформулювала чіткі вимоги до структури та постановки питань у кожному з них на базі наукового аналізу та з урахуванням результатів практичного використання. Уперше обґрунтувала та описала методичні вимоги до складання тесту перевірки версій. Довела необхідність пред'явлення в стимульній частині

опитувальника тесту «правдивого так» у випадку проведення дослідження із широким використанням тестів перевірки версій. Визначила та описала чіткі поблокові алгоритми тестових опитувальників МВПІ, призначені для різних напрямів практичної роботи.

Т. Р. Морозова поліграфолог із 20-річним досвідом практичної роботи. Атестований судовий експерт. Переможниця першого в Україні відкритого конкурсу з відбору поліграфолога для проведення перевірок кандидатів на посаду директора та заступників директора Державного бюро розслідувань, що у 2017 р. проводився під наглядом Консультативної місії Євросоюзу. Очолювала групу із 23 поліграфологів працівників СБУ, СЗРУ, ГУР ГШ МОУ, ГПУ, УДОУ, ДФСУ, МВСУ, КНДІСЕ Міністерства юстиції України, котрі у 2018 році здійснили наймасовіший, безпрецедентний у світовому масштабі захід із використанням поліграфа, коли за шість тижнів було протестовано 943 кандидата на службу в Державне бюро розслідувань України. У 2021 р. очолювала групу поліграфологів і брала участь у проведенні поліграфних перевірок кандидатів на посаду керівника та заступника керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Тетяна Романівна є засновницею перших в Україні державних курсів підготовки поліграфологів, відкритих на базі вишу IV рівня акредитації (2009). Провідний викладач курсів підготовки поліграфологів Всеукраїнської асоціації поліграфологів (ВАП), що проводяться у співпраці з Одеським національним університетом ім. І. І. Мечникова (з 2016). Сотні підготовлених нею спеціалістів працюють в українських правоохоронних органах і спецслужбах, підприємствах різної форми власності. Серед її вихованців десятки поліграфологів найвищого фахового рівня: практики, експерти, педагоги, науковці. Про високий рівень організації та викладання на навчальних курсах свідчить те, що буквально на наступний день після завершення підготовки випускники здатні проводити самостійні результативні поліграфні дослідження, в тому числі по резонансних справах.

Крім практичної, експертної, наукової і педагогічної діяльності Тетяна Романівна веде велику організаційну роботу як Президент ВАП – найбільшого в Європі професійного об'єднання поліграфологів, до складу якого входять понад 550 вітчизняних спеціалістів. Сьогодні ВАП не тільки за кількістю членів, а й за якістю своєї практичної, експертної, наукової і педагогічної діяльності не має собі рівних. ВАП є бастионом національної державницьки орієнтованої ефективної української поліграфології, яка посідає достойне місце серед грандів світової поліграфології. Т. Р. Морозова за результатами своєї самовідданої невтомної багаторічної праці впевнено зайняла достойне місце серед видатних поліграфологів світу.

Представлена монографія підготована Т. Р. Морозовою з висоти унікального рівня професійних досягнень. Вона стосується багатогранного аналітичного огляду методики виявлення прихованої інформації та складається з чотирьох розділів і списку літератури, зокрема: аналіз сучасного стану української поліграфології, існуючих тенденцій та впливів; основи методики виявлення прихованої інформації; приклади реальних досліджень із використанням поліграфа, проведених за допомогою МВПІ; окремі батареї тестів, тести та поліграми до них із різних досліджень; список літератури. Кожен з розділів містить низку підрозділів.

Монографію викладено добірною українською мовою зі всебічним переконливим доказом беззаперечних переваг і ефективності МВПІ в порівнянні з іншими існуючими в поліграфології підходами. Досконалість суджень авторки ґрунтується на послідовному та логічному викладі її тверджень, на прикладах реальних тестувань.

Монографія Т. Р. Морозової «Методика виявлення прихованої інформації» стане настільною книгою для практикуючого поліграфолога, експерта, науковця, початківця і досвідченого спеціаліста, буде вагомим доповненням до її підручника «Поліграфологія».

Наостанок наведу абзац, який написав у 2019 році у вступі до підручника Т. Р. Морозової «Поліграфологія»: «Кожна людина, яка обирає собі долю практикуючого поліграфолога, повинна знати, що це тернистий шлях, на якому багато несподіванок і перешкод, незадоволених правдивим висновком респондентів і можновладців, котрі хочуть отримати гарантований, потрібний їм результат, занепокоєння представників іноземних спецслужб, яким заважає якісно підготовлений поліграфолог, котрий виявляє їх агентуру та зрадників. Саме через це поліграфолога повинні відрізнити професійна досконалість, чесність, сміливість і, водночас, гнучкість. Поліграф повинен бути стандартизованим (відповідати ДСТУ), методика – гнучкою, а спеціаліст – творчим».

З повагою науковий редактор
доктор медичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
почесний академік Національної академії
педагогічних наук України

О. М. МОРОЗОВ

ЗМІСТ

Переднє слово.....	3
--------------------	---

РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІГРАФОЛОГІЇ, ІСНУЮЧИХ ТЕНДЕНЦІЙ ТА ВПЛИВІВ

1.1. Основні досягнення української поліграфології за 25 років її систематичного розвитку	9
1.2. Щодо принципової відмінності між поняттями «міжнародний досвід» і «досвід використання поліграфа у різних країнах світу».....	14
1.3. Існуючі ключові відмінності в поглядах щодо спрямованості подальшого розвитку вітчизняної поліграфології.....	28
1.4. До питання валідності методик, які використовуються при поліграфічних дослідженнях	35
1.5. Що ж становлять собою тести із контрольними питаннями?	42
1.6. Огляд доступної чинної нормативно-правової бази використання поліграфа в Україні	63

РОЗДІЛ 2. ОСНОВИ МЕТОДИКИ ВИЯВЛЕННЯ ПРИХОВАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

2.1. Соціокультурний та історичний екскурс щодо МВПІ.....	87
2.2. Природа виникнення фізіологічної реакції у відповідь на стимули тестів МВПІ	96
2.3. Типи питань і передбачені в МВПІ варіанти відповідей респондентів	120
2.4. Тести МВПІ	124
2.5. Алгоритми тестових опитувальників за МВПІ.....	137
2.5.1. Алгоритм опитувальника для проведення бліц-тестування.....	137

2.5.2. Алгоритм класичного опитувальника для розкриття та розслідування злочину	143
2.5.3. Алгоритм класичного опитувальника для службового розслідування.....	164
2.5.4. Приклад підходу до складання опитувальника для експертного дослідження	181
2.5.5. Алгоритм опитувальника для скринінгу	192
2.6. Переваги МВПІ над МПП	207

**РОЗДІЛ 3.
ПРИКЛАДИ РЕАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ПОЛІГРАФА,
ПРОВЕДЕНИХ ЗА ДОПОМОГОЮ МВПІ**

3.1. Розслідування крадіжки 4101 долара США	212
3.2. Розслідування крадіжки грошей із сейфу спортклубу....	233
3.3. Розслідування шахрайства при закупівлі сільськогосподарської техніки	260
3.4. Розслідування вогнепального поранення	288
3.5. Перевірка правдивості свідчень заявника	317
3.6. Службове розслідування: перевірка наданих пояснень	339
3.7. Службове розслідування: блиц-тестування.....	362

РОЗДІЛ 4. ОКРЕМІ БАТАРЕЇ ТЕСТІВ, ТЕСТИ ТА ПОЛІГРАМИ ДО НИХ ІЗ РІЗНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	372
--	------------

Література	465
------------------	-----

2.2. Природа виникнення фізіологічної реакції у відповідь на стимули тестів...

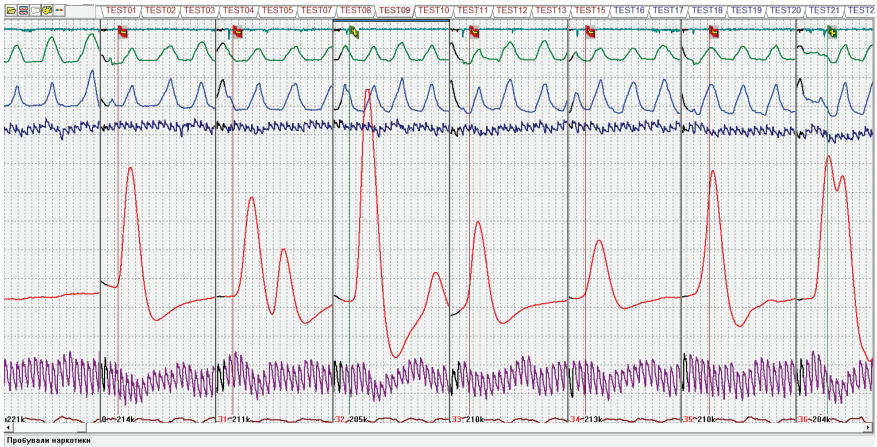

Рис 1.

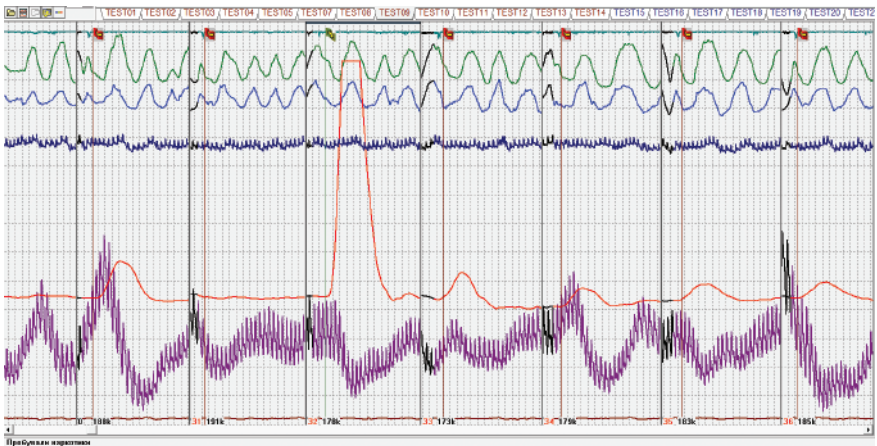

Рис. 2.

На рис. 1 і 2 поліграми різних респондентів, котрі у передтестовій бесіді визнали, що пробували наркотики, однак заперечили вживання наркотиків у цей період життя.

Відповідно до реакцій та відповідей у тесті інформація, надана ними у передтестовій бесіді, правдива:

- на 32 «Пробували наркотики?» на фоні відповіді «так» в обох респондентів отримані максимальні значущі реакції. Питання для респондентів значуще, їхні відповіді – правдиві;
- на 34 «У цей період життя вживаєте наркотики?» на фоні відповіді «ні» в обох респондентів значущі реакції – не отримано. Питання для респондентів – незначуще, їхні відповіді – правдиві.

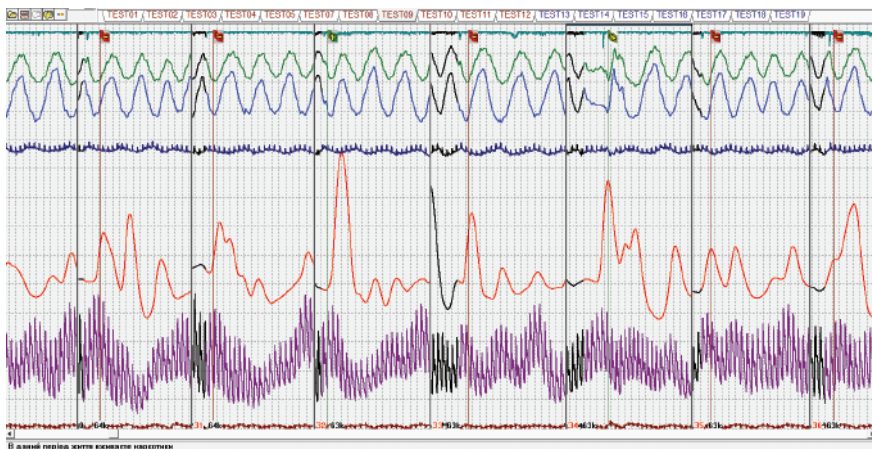

Рис 3.

У передтестовій бесіді респондент визнав, що пробував наркотики, вживання наркотиків у цей період життя заперечував.

Відповідно до реакцій та відповідей у тесті інформація, надана ним у передтестовій бесіді, була частково правдивою, у ході пред'явлення тесту респондент змінив позицію та вирішив сказати правду:

- на 32 «Пробували наркотики?» на фоні відповіді «так» отримана значуща реакція. Питання для респондента значуще, відповідь його правдива;
- на 34 «У цей період життя вживаєте наркотики?» на фоні відповіді «так» отримана значуща реакція. Питання для респондента значуще, відповідь його правдива.

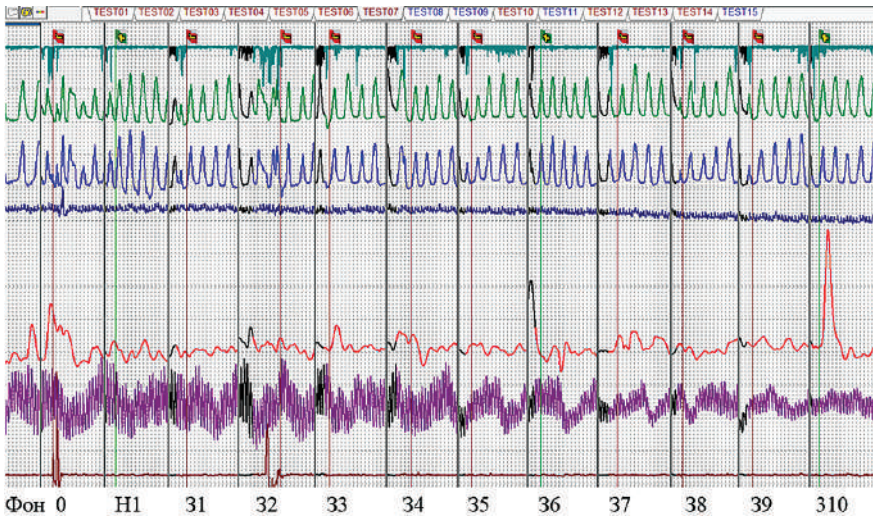

Рис. 1 до прикладу 14. Поліграма респондента 1.

Максимально значуща реакція в тесті отримана на 310 «Щоб захищати Україну?», в якому оформлено версію респондента та на яке він відповідав «так».

- Тест 7. Із якою метою ви вступили у територіальну оборону?
- 0. Було цікаво?
 - Н1. Бо туди пішли друзі?
 - 31. Щоб виконати поставлене кимось завдання?
 - 32. Щоб забезпечити самозбереження під час війни?
 - 33. Щоб проводити диверсійно-розвідувальну роботу?
 - 34. Щоб отримувати зарплату?
 - 35. Щоб отримати вільний доступ до зброї?
 - 36. Щоб набратися бойового досвіду?
 - 37. Щоб допомогти росіянам при заході?
 - 38. Щоб набути знайомства?
 - 39. Щоб «зробити» собі бойову біографію?
 - 310. Щоб прикрити злочинну діяльність?
 - 311. Версія респондента, названа ним у міжтестовій бесіді – Бо хотіли у майбутньому працювати в правоохоронних органах?

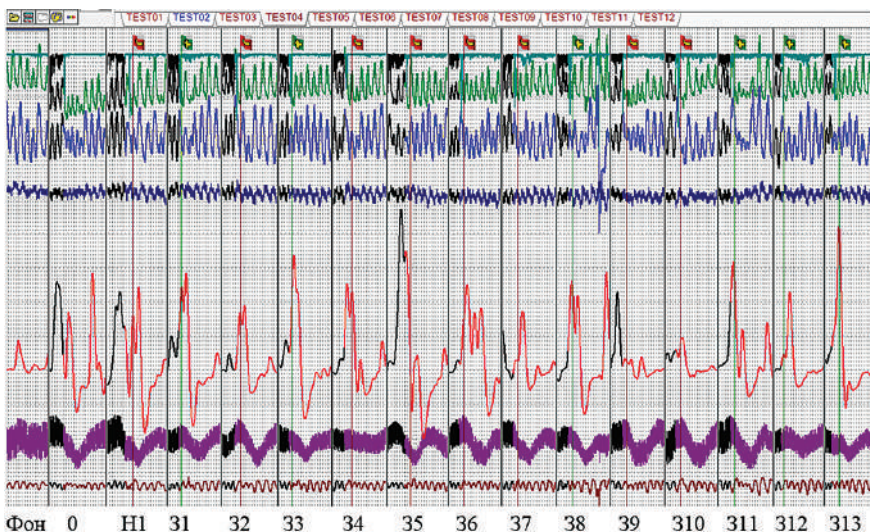

Рис. 1 до прикладу 15. Поліграма респондента 2.

На поліграмі відразу звертає на себе увагу специфічний вигляд пневмограми. Респондент нещодавно переніс ковід, був під апаратом ШВЛ.

На фоні відповіді «так» максимальна реакція в тесті отримана на 313, у якому оформлено версію респондента: «Після Бучі для вас росіян як нації не існує?».

Значущі реакції в тесті отримані на: 33 «Вважаєте, що рф діє підло, вони нам більше не брати?» (відрівадав «так»); 35 «Вважаєте, що здавши Крим і Донбас у 2014 р., влада призвела до війни у 2022 р.» (відрівадав «ні»); 311 «Вважаєте, що рф має підписати капітуляцію і виплачувати репарації?» (відрівадав «так»).

Наукове видання

Морозова Тетяна Романівна

МЕТОДИКА ВИЯВЛЕННЯ ПРИХОВАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ПОЛІГРАФНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Монографія

*За науковою редакцією доктора медичних наук, професора,
заслуженого діяча науки і техніки України,
почесного академіка Національної академії
педагогічних наук України О.М. Морозова*

Відповідальний за випуск
Комп'ютерна верстка
Обкладинка

О. В. Діордійчук
Д. М. Алексєєв
В. С. Жиборовський

Підписано до друку 22.05.2023 р. Формат 60 x 84¹/₁₆.
Папір офсетний. Гарнітура «Times New Roman».
Друк офсетний. Умовн.-друк. арк.27,44.

Видавництво «Алерта»

04210, м. Київ, а/с 112.

Тел.: (044) 223-15-25, (099) 607-97-62.

E-mail: alerta.pravoavednist@gmail.com, веб-сайт: alerta.kiev.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 788 від 29.01.2002

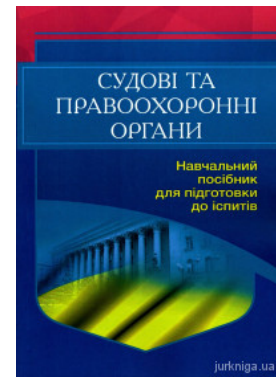
Книги, які можуть вас зацікавити

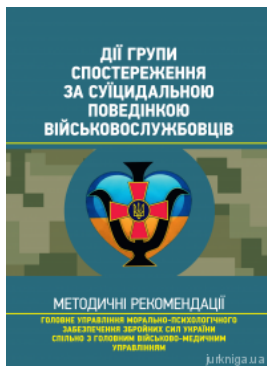
Патопсихологічний аналіз особистості в правоохоронній практиці

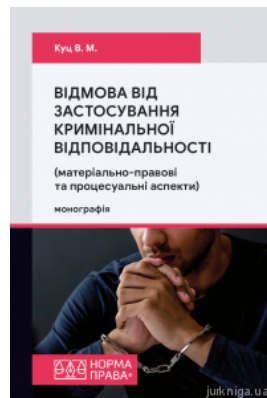
Проведення психофізіологічного дослідження з використанням поліграфу

Судові та правоохоронні органи України. Навчальний посібник для підготовки до іспитів

Дії групи спостереження за суїцидальною поведінкою військовослужбовців

Відмова від застосування кримінальної відповідальності (матеріально-правові та процесуальні аспекти)

Військові злочини проти жінок

Перейти до галузі права
Кримінальне право та процес

[Перейти на сайт →](#)